

(1 meter = 1.28347) ali $1 \frac{2}{7}$ dunaj. vatlov, ali 1 mtr. = 1 vatel $\frac{1}{4}$ in $\frac{1}{2}$ šestnajstine vatla. Vatel meri štiri četerti ali firkelce, meter jih meri pa pet. — Ako tedaj velja vatel kacega blaga 80 kr., bode veljal 1 meter 1 gl., kajti če velja vatel 80 kr. velja vsaka četert 20 kr. Meter pa ima pet četert, tedaj velja 1 meter 5×20 , t. j. 1 goldinar ali 100 kr. — Koliko bode veljal meter, ako vatel velja 40, 60, 70 kr.?

Prihodnjič hočemo slišati, kako bode po novem z mero za ploskev (štirjaško mero).

Jan Nep. Nečásek.

»Kazali ste nam tako, da le blagor človeku, kateri ima bister um in blago serce«.

Druga zvezdica v življenji Nečáskovem je sijala k slavi véde (ku slávě vědy), kakor je dokazal P. Neumann po pesmici na spominku o njega blagoslovljanji. Sicer je bil Nečásek jako skromen tudi v tem oziru, in nikdar se ni ponašal s svojo učenostjo, vendar je vsak znanec njegov čutil lahko, koliko moč da ima prava véda.

On, ki ga je pri modrem národu nekdanjem bog modrosti sam imenoval najmodrejšega, Sokrat — je po mnogem modrovanji spoznal na zadnje: »Le to vém, da nič ne vém«. Sedem besedí, pa — kolike modrosti! A — reci sedaj prvošolcu, da nič ne vé, in — reci osmošolcu, da malo vé, in — reci dijaku godnjaku, da ne vé vsega; kako mu poraste greben! Vsaj se že v prvih šolah učijo sedaj, česar so se nekdanj v srednjih, in v srednjih, česar so se v poslednjih. In — koga je Sokrat proti našim učenjakom!?

Nečásek pa je deržal s Sokratom. Kakor se sam nikdar ni ponašal s svojimi vedami; tako je tudi pri učencih svojih meril na to, da se ne prevzetujejo s svojim polovičarskim ali mnogovičarskim znanjem. — Za Sokratom je vstal drug Učenik, kteremu so nekteri moderci rékali drugi Sokrat, česar bi se pa Sokrat sam nikdar derznil ne bil, in ta je klical učencem vsem: Jaz sem resnica! — In tega učenec je bil Nečásek, kajti »kazali ste nam, da le blagor človeku, kateri ima bister um in blago serce«, spričujejo mu dijaki slovenski.

Sreče, blagosti iščejo vsi, a malokteri jo najdejo. Glava, glava — kaj sercé; bistrost, bistrost — kaj véra ali vérnost, kličejo premnogi sedanji čas; pa — ravno ti ne najdejo sreče in blagosti. — »Smilijo se mi najini otroci, dejal je časih Nečásek svoji gospéj, kajti ne bodo doživeli tako srečnih dni, kakor sva jih midva; sedaj vpijejo vedno:

7) »Olika, olika napreduje, toda — serca omerzujejo, in človeku jemljó najsvetejše, kar ga vzderževati more v veselji in terpljenji.«

„Mens sana in corpore sano“, to je človeku najviša blagost na svetu, dejali so že nekdanji poganski modrijanje, kar kerščanski Slovenec pravi tako lépo:

V telesu zdravem duša zdrava,
To je na svetu sreča prava.

Da pa je duša človekova zdrava, treba je, da ima jasen, bister um, dobro serce, blago voljo, in v kerščanstvu, da je v stanu posvečujoče milosti Božje. Kdor toraj poleg zdravja telesnega vse to pripravlja človeku, on mu na svetu naklanja srečo pravo. In to, za Boga! naklanjal je po svoji moči Nečásek šolski mladini.

Z njegovo pripomočjo že je na svetlo prišlo delo „Disciplinargesetz f. d. Gymnasien von Steiermark, Krain u. Kärnten. Gratz, 1853.“ — v katerem je med stanovskimi dolžnostmi dijaka gimnazijskega §. 1: „Erfüllung der religiösen Gebote des Gymnasiums“, in §. 2: „Den Lehren der Religion widme der Gymnasialschüler die ernsteste Sammlung des Geistes u. Gemüthes, u. obliege dem Gottesdienste u. sämmtlichen religiösen Uebungen des Gymnasiums gewissenhaft u. mit würdiger Haltung.“ V tem smislu je v življenji Nečáskovem perva zvezdica sijala na čast Božjo; druga pa je sijala védi na slavo.

Kakor je skerb, da si učenci gimnazijski blažijo voljo, boljšajo serce; tako si je prizadeval, da si jasnijo in bistrijo um s potrebnimi in koristnimi vedami; a — mar mu je bilo tudi, da si vadijo ter po moči zdravo ohranijo telo. — Pervo je tedanje šolstvo pospeševalo déloma drugo že preveč, tretje pa premalo. A sedanje? —

Sedanje ne pospešuje ni pervega, ni družega, ni tretjega. Kako to? — Pervega ne pospešuje, ker se je ločilo ali se loči od cerkve; popušča presv. daritev, svetstva, molitev; nalogo, blažiti voljo, boljšati serce, prepušča veroučitelju, kateri se pa mnogotero opovira, kateremu svétovna véda smelo tudi nasprotuje itd. — Družega ne pospešuje, ker um prezgodaj ostrí in prehitro, premnogo zahteva ter premnogotero; spominj zanemarja, domišljijo preganja itd. — Tretjega ne pospešuje, ker telo, malo in mehko in okorno, muči in zaderžuje, da ne more naravno rasti ter vzmagovati si krepko in gibko itd. — Najhujše je pa to, da v sedanjem šolstvu tolikrat vlada uk brez nauka, reja brez vzreje, in da je utihnilo veselo, mladosti tolikanj potrebno soglasno budilo: „Sursum corda!“

Temu nasprot prizadéval si je Nečásek šolski mladini naklanjati srečo pravo, da v telesu zdravem ohrani si dušo zdravo; toraj je, kedar koli je mogel, polajševal stan dijakom in učiteljem na pr. po srenjah ali posvétvanjih učiteljskih, navadnih in nenavadnih, po opraviilih ali slovesnostih cerkvenih, o sejmi in godovih itd., da se jim je pustila tretja ali četrta šolska ura, da se nikdar niso mučili v noč. Poskusili so bili za njegovega ravnateljstva s šolo tudi o četrtek, pa koj zopet popustili,

češ, naj si učenci in učitelji popolnoma prosti dan do dobrega počijejo, časih po potrebi naspijo, o lepem jutru sprehodijo ter čversto razvedrijo.

Po sedANJI šolski osnovi mora mladina v srednjih šolah po 5 — 6 ur rédoma sedeti na dan, po 25 — 30 na teden, in to v dušnih skerbéh. Kolika muka je to premnogim, in kolika radost vlada med njimi, kedar izvedó, da bode prosta tretja ali četerta ura; in — to učenosti ni na zgubo, marveč radost ta veselí duha, poživlja telo, ter pospešuje celo napredovanje v vedah in umetnijah. Nasproti pa mladina dan na dan vprežena od zora do mraka prerano ter prenašlo gine „duhom i telom“, in kake bodočnosti nada more biti po tem človeštvu? Trudna in mlačna mladina — kako starost ima? — Oliká, oliká napreduje, tođá — serca omerzujejo, dejal je Nečásek, in to ne le učiteljem, temuč že mladim učencem.

Skušnja uči in zgodovina poterjuje, da pravi dobrotniki ljudém in koristni udje človeške družbe niso tolikanj oni, kateri so jako učeni in prebrisani, marveč oni, kateri so dobre volje, blazega serca, mirnega duha, in — kako malo učenosti je velikrat treba k srečnemu življenju! Veselje bi živali radi vsi, terpljenja pa se ne manjka nikdar; bodi nam toraj skerb, da si ohranimo najsvetejšé, kar nas vzderževati more v veselji in terpljenji, kajti

Blagor trikrat sercu, blagor glavi,
Kjer se učenost s krepostjo objema!
Njegov venec v nevenljivi slavi
K slavnem' djanju pozne vnuke vnema.

Rek Sokratov: „Le to vém, da nič ne vém“ — veljá sicer najprej o duhovnem in večnem, o nadčasnem in nadzemeljskem; veljá pa tudi o telesnem in časnem ter pozemeljskem. Da pa dospé kdo do te véde, do tega spoznanja, moral se je že dokaj učiti in truditi. In Sokrat ne pravi: „Nič ne vém“ — ampak: „Le to vém, da nič ne vém“. Komur je rek ta, kakor nekda Sokratu istina, njemu se že na licu, v njegovem govorjenji, v vsem dejanji in nehanji pozná, da veliko vé in dobro vé, in tak je bil Nečásek, kateri je vedno kazal šolski mladini, da blagor le človeku, kateri ima bister um in blago serce. —

In blagor nam! Česar je prvi Sokratov učenec še le želel, mi že imamo. Iz unega sveta, iz nebes prišel je Učenik, kateri nam je postal „pot in resnica in življenje“ (Jan. 14, 6.), da ne hodimo v temi, ampak v luči, in da mir uživajo vsi, kateri so blage volje. In kakor je najpopolnejši vzgled vsem učnikom, tako je tudi edino pravi vzor vsem učencem. Male vzlasti milo kliče k sebi, in kateri jih sedaj v kerščanstvu odvráčujejo od njega, so sami pogani in vzrejajo le nove pogané.

Kerščanstvo samo naklanja človeku pravo srečo, ter mu kaže vse olike, vsega napredovanja pravi vzor:

»In Jezus je rasel v starosti in modrosti ter v milosti pri Bogu in pri ljudeh.« Luk. 2, 52.

Nekaj iz prirodoslovja.

VII.

Magnetizem.

1. Zaumen. Magnet je nek železnati kamen, ki ima to svojstvo, a) da privlači k sebi železo in ga obderžuje, in b) ako prosto visi na nitki, se obrača z enim koncem proti severju, in z drugim proti jugu. Magnetova točka, katera se ta čas, ko se prosto suče, na sever obrača, se imenuje severni pol; a druga, ki se obrača proti jugu, se imenuje južni pol. Magnet kaže le na nekaterih krajih zemlje naravnost na sever; po drugih krajih se obrača ali bolj na vzhod, ali bolj na zahod, a pri tem se naklanja v severnih krajih pod obzorje, in prišli so res že tako blizu magnetnemu severnemu polu, da se je igla skoraj navpično proti zemlji postavila. Uno se imenuje magnetov odklon (Deklination), to pa njegov naklon (Inklination). Ime magnet pa izvira od tod, ker so njegovo svojstvo zapazili naj prej na kamnih, katere so dobivali okoli maloazijskega mesta Magnesia.

2. Umetni magnet. Ako se dergne navadno železo z magnetom, postane tudi magnetično, t. j. dobiva svojstvo, da privlači in obderžuje železnata telesa, in če se more prosto gibati, zavzema določeno lego in mér na sever in na jug.

3. Magnetična igla in kompas. Že od nekdaj so narejali majhne igle iz jekla, ki so jih dergnili z magnetom, tedaj so postale magnetične in imenovali so jih magnetne igle. Magnetna jeklena igla tako postavljena, da se dá verteti okrog svoje navpične osi, se sove magnetica. Okoli magnetice je napravljen krog, na katerem so zaznamovane poglavitne in postranske strani neba, imenuje se veterna roža. Magnetica kaže z enim koncem na južni, z drugim na severni pol in vse skupaj se imenuje kompas (severnica). Ž njim se določujejo strani neba, in kompas je neogiblivo potrebno orodje brodniku na morju, rudokopu in zemljemercu.

4. Raznoimeni poli magnetov se privlačijo, istoimeni poli magnetov se med seboj odbijajo. Ako se obesita dva magneta, n. pr. dve magnetično narejeni igli, med seboj na nitko vodoravno drug poleg drugega, zasučeta se zmirom tako, da se severni pol enega združi z južnim polom drugega. Ako se pa primakne severni pol sever-